

farabi

var mısın ki yok olmaktan korkuyorsun?

İlmin, aydınlanmanın ve anlamın felsefesi

DESTEK YAYINLARI: 1240
FELSEFE: 23

FARABİ / VAR MISIN KI YOK OLMAKTAN KORKUYORSUN?
Yayıma Hazırlayan: Mesud Topal

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumaloğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak

Destek Yayınları: Mart 2020 (2.000 Adet)

3.-8. Baskı: Mayıs 2020
9.-17. Baskı: Haziran 2020
18.-25. Baskı: Temmuz 2020
26.-35. Baskı: Ağustos 2020
36.-55. Baskı: Eylül 2020
56.-60. Baskı: Ekim 2020
61.-75. Baskı: Kasım 2020
76.-78. Baskı: Şubat 2021
79.-80. Baskı: Mart 2021
81.-83. Baskı: Nisan 2021
84.-85. Baskı: Mayıs 2021
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-772-8

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42 – Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkan.com – info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

farabi

var mısın ki yok olmaktan korkuyorsun?

İlimin, aydınlanmanın ve anlamın felsefesi

Yayıma Hazırlayan: Mesud Topal

DESTEK
Yayınları

Farabi kimdir?

Asıl adı Ebu Nasır Muhammed İbn El Farah El Farabi'dir. Türk bir ailenin çocuğu olarak 870'te Türkistan Farab yakınlarında küçük bir köy olan Vasic'de doğdu. Hayatı boyunca müzik, felsefe, botanik, matematik ve mantık alanında birçok eser yazdı. Batı dünyasında Alfarabius ismiyle bilinen Farabi İslam felsefesinde "Birinci Öğretmen" olarak kabul edilen Aristoteles'ten sonra "İkinci Öğretmen" olarak kabul edilir. Öğrencilik hayatında Şam, Halep, Kahire ve Bağdat gibi şehirlerde öğrenim görerek farklı alanlarda uzmanlaşan Farabi geçimini de hep farklı işlerde çalışarak karşılamıştır. Ailesinin zengin olmasına ve saraya yakın olmasına rağmen, tıpkı kendisinden önce ve sonra gelen diğer İslam düşünürleri Hallac-ı Mansur, İbn-i Sina, İbn Rüşd, İbn-i Haldun, Nesimi, El Kindi gibi büyük âlimlerin reddettiği gibi siyasi iradeyi reddetmiştir. Halka ve yoksullara yakın olan Farabi böylelikle halk tarafından sevilmiş ve benimsenmiştir.

Arapça, Latince, Farsça, Grekçe gibi dilleri çok iyi konuşan Farabi Aristo ve Eflatun gibi felsefecilerin eserlerini defalarca okuyarak onları benimsemiştir. İlimleri matematik, metafizik ve fiziki ilimler olarak üçe ayırmış ve bu metodu Batılı bilimadamları tarafından kabul edilmiştir. Özellikle “ses” üzerinde uzun süren deneysel çalışmaları sonucunda havadaki titreşimlerin dalga uzunluğuna göre azalıp çoğaldığını keşfederek tüm dünyada çok büyük bir buluşa imza atmış ve müzik aletlerinin yapımında gerekli olan kuralları bulmuştur. Üstelik bununla da kalmayıp birçok müzik aletinin de mucididir. Bunlardan en bilineni “kanun” adıyla bildiğimiz telli çalgıdır.

Müzik, matematik, botanik ve devlet yönetimi ile ilgili birçok kuralın kâşifi olan Farabi'nin en önemli alanı ise Felsefedir. Kendisinden sonra gelen neredeyse bütün İslam düşünürlerini ve Batı düşünürlerini etkilemiştir. Özellikle ünlü felsefeci Erasmus'un dünyaya ünlü *Deliliğe Övgü* eserinde, Farabi'den çok fazla etkilendiğini görmek mümkündür. Sadece felsefecileri etkilemekle de kalmamış, ünlü bilimadamları Aquinas ve Magnus gibi isimleri de kendi etkisi altına almıştır. İslam dünyasında ise ondan en fazla etkilenen isimler hiç kuşkusuz İbn-i Sina ve İbn Rüşd olmuştur. Farabi kendisinden sonraki birkaç yüzyılı direkt olarak etkileyerek Aristoteles'in felsefesini yeniden inceleyerek, Aristoteles'in doğru anlaşılmasının da yolunu açmıştır. Bu yüzden Farabi hayattayken onun “İkinci Öğretmen,

İkinci Aristo” gibi lakaplarla anılması öylesine bir şey değildir. Çünkü Farabi birçok felsefeci gibi sadece yorumlarla sınırlı kalmayarak tezleri ve orijinal çalışmaları ile Platon’un devlet yönetimini bile bambaşka bir boyuta taşımıştır. İlk psikoloji eseri olarak Aristo’nun *Ruh Konusunda* eseri kabul edilmesine rağmen, Farabi’nin *Ruhun Gücü*, *Akıl*, *Teklik* vb. tezleri psikolojinin de temelini oluşturmuştur. İslam Felsefesi’ne ise akılcılığı getirerek İslam dini ve felsefe arasında sıkı bir bağ kurmuştur. 950 Yılında Şam’da hayatını kaybeden büyük Türk-İslam düşünürü Farabi Babüs Sagir Mezarlığı’na defnedilmiştir...

Hayatı boyunca 117 eser kaleme alan Farabi’nin ne yazık ki 25 kadar eseri günümüze kadar gelebilmiştir. Bunlardan da en bilinenleri şunlardır:

Ta’lim-üs-Sani

İksa-ül-Ulum vet-Ta’rif bi Ağradiha.

Kitabu Füsus-il-Hikem

Kitabus-Siyaset-il- Medeniyye

Ki-tab-üs-Saade

Er-Risale fi Ehl-il Medeniyyet-il-Fadıla,

Er- Risale fi İsbat-il-Müfarekat

Kitab-ül-Musiki-il-Kebir

Ki-tab-ül-Muğni fil- Edviiyet-ül-Müfrede

Neden Farabi?

Hız. Muhammed “İlim Çin’de bile olsa onu arayınız” der. Ancak İslam coğrafyasının bir hastalığıdır, bizde ilim adamları pek itibar görmez. Acı ve dehşet verici bir gerçektir bu. İslam coğrafyası tarihi boyunca mezhep kavgaları, siyasi dalaşmalardan kendi içinde ne yazık ki doğru dürüst bir bütünlüğü sağlayamamıştır. Osmanlı’ya ilk matbaanın kurulması için büyük çaba gösteren ve büyük kütüphaneler kurduran Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’nın başına gelenler malum.

Bunun örneklerini çok fazla şekillendirebiliriz, en çarpıcı örneklerinden birisi ise hiç kuşkusuz bir önceki kitabımızda bahsettiğimiz Hallac-ı Mansur’dur. Bir de ünlerine saygı duyulan, değer gösterilen ama anlaşılamayan isimler vardır İslam coğrafyasında bunların başını hiç kuşkusuz Farabi ve İbn-i Sina çeker, İbn-i Sina’yı Doğulular iyi bir hekim olarak bilir. Evet İbn-i Sina iyi bir hekimdir. Ancak bunun yanı sıra dünyanın en önemli felsefecilerinden de biridir. Farabi ise İbn-i

Sina kadar ünlü değildir. Ancak İbn-i Sina'nın manevi öğretmeni kabul edilen Farabi anlaşılması ve değer gösterilmesi gereken en önemli şahsiyettir.

Bugün Türk sanat müziği bile Farabi'ye çok şey borçludur. Türk sanat müziğinin mucidi diyebiliriz onun için. Ancak okullarda Farabi neden derinlemesine anlatılmamaktadır ve insanımız neden Farabi'yi tanımamaktadır? Bu sorunun cevabı ne yazık ki bizim ilimden önce bambaşka meselelere yoğunlaşmamızdan kaynaklanıyor. Temelinden sorunlu eğitim sistemimizde Farabi'ye yer bulunamıyor. Okuldaki öğrencilerden önce, eğitim veren öğretmenlerden kaç Farabi'yi tanımakta ve bilmektedir? Farabi'yi bilmemiz, anlamamız ve böyle bir düşünce ve ilim insanına sahip olduğumuz için gurur duymamız gerekir. Farabi'nin kitapları Batı'da yüzyıllarca basılıp okunurken değer görürken neden ülkemizde okullarda derinlemesine okutulmamakta ve öğretilmemektedir? Bu üzerinde düşünülmesi ve çözümü için çalışılması gereken bir konudur. Çünkü Farabi gibi değerlerimizin düşünceleri, hayatları, öğütleri bizler için büyük bir mirastır. Modern çağın içerisinde sıkışıp kalan insanlar olarak, eskiye dönmeli ve eskinin sadeliğini özümseyerek o büyük şahsiyetlerin hayatlarından kendimize çok önemli öğütler çıkarmalıyız...

Bulmak, görmek, anlamak ve değer bilmek dileğiyle...

Mesud Topal

İnsan nedir?

Farabi'nin felsefesinde insan, âlemin en sonunda yer alan en mükemmel canlıdır. İnsan gibi dil ve düşünme yetisine sahip başka bir canlı yoktur. Bu yüzden insanın kendisinin ne olduğunu bilmesi önemlidir. Aynı zamanda insan kâinatın bir parçasıdır. Ne insan kâinattan ayrıdır ne de kâinat insandan. Farabi insanı sadece bu şekilde tanımlamayıp, psikolojik olarak da insanın tanımını yapmıştır. Ona göre insan, nefis, düşünme, hayal etme, arzulama ve duyum özelliklerinden oluşmaktadır. İnsanın özgürlüğünün varlığının ayrılmaz bir parçası olduğunu da söyleyen Farabi “özgür irade, özgür insan...” gibi tanımlamalar yapar.

“İnsan nedir?” sorusu felsefenin en çok sorulan ve en çok üzerinde düşünülen sorusudur. Bu sorunun üzerine eğilmeden önce Farabi'nin insanın nasıl olması gerektiğine bakmamız gerekiyor. Farabi insan için şöyle der: *“İnsan ilmi aramakla mükelleftir. İlmi bulmak, onu*

öğrenmek ve onu anlatmak zorundadır.” Bunun üzerinden insanı ele alırsak, insan bilmeye muhtaçtır. Bilmeyen insanın akli ve ruhu boştur. İlimsiz bir insanı hayvandan ayıran fazla özelliği de yoktur. “İnsan ilme aç olmalı ve kendini ilimle doyurmalıdır.” Thales, “İnsan araştıran bir hayvandır” derken, Sokrates, “İnsan, sorgulayan bir hayvandır” der. Aristo ise “İnsan düşünen bir hayvandır” der. Batılı filozoflar hayvan benzetmesi yaparak hayvan ve insan arasındaki çizginin fiziksel özellikler değil tamamen düşünce yapısı ve kavrayış ile alakalı olduğunu söylerler.

Farabi'nin insan anlayışı üzerine eğilmeden önce Batılı felsefecilerin ve felsefe akımlarının “İnsan nedir?” sorusuna getirdikleri açıklamalara bakmamız önem teşkil etmektedir. İlkçağ felsefecileri “İnsan nedir?” sorusunu arka plana atarak sadece tabiat üzerinden bir anlayış ve düşünce sistemi geliştirmeye çalışmışlar ve bunun sonucunda ise büyük bir çıkmaza girmişlerdir. İnsanın ne olduğuna açıklık getirilmeden, tabiat nasıl kavranabilirdi ki? Bunun farkına ilk varanlar sofistler olmuştur. Sofistler, insanın üzerine eğilmeden ve insan hakkında sorular sorup o sorulara mantıklı cevaplar ve açıklamalar getirilmeden tabiat üzerinde düşünmenin tamamen gereksiz ve vakit kaybı olduğunu söylemişlerdir. En büyük filozoflardan biri olan Sokrates de tıpkı sofistler gibi tabiat ile uğraşmanın boş olduğunu, önce insanın anlaşılması gerektiğini söyler. Ancak onu sofistlerden ayıran en önemli nokta, Sokrates, sofistler

gibi tek bir insan üzerinden bütün insanların genellenemeyeceğini söyler. Sokrates her insanın varlığının farklı olduğunu ve her insana sorular sorularak ortaya farklı cevapların çıkabileceğini söyler. Platon'a göre ise insan yeni anlayışlar ve yeni anlamlar üreten bir varlıktır. Bu yüzden insanın kendi kendisine mutluluğunu elde etmesi gerektiğini söyleyerek bunun da sadece felsefe ile mümkün olduğunu söyler.

Farabi'nin en çok etkilendiği ve onun eserlerini defalarca okuyarak üzerlerinde çalışmalar yaptığı Aristo ise insanın ruh, beden ve akıldan oluştuğunu, bunların üçünü bir arada değerlendirmesek insanın hayvandan farkının olmayacağını söyler. İnsanın aklını kullanarak, kendi mutluluğunu inşa etmesi gerektiğini savunarak, insanın mutluluk üzerine kurulu bir varlık olduğunu söyler. Ancak bundan bahsederken de, insan ve mutluluk ilişkisinin bireysel değil toplumsal olması gerektiğini savunur. Yani insan toplumla birlikte olduğunda mutlu insandır. Farabi'nin insan hakkında görüşlerine baktığımızda, Farabi insanın beden, akıl ve ruhtan oluştuğunu, kendi özünü tanıması için önce Allah'ı tanıması gerektiğini savunur. Ardından da insanın her daim üretim ve bilgiyle iç içe olması gerektiğini de söyleyerek Kuran-ı Kerim'de de zikredildiği gibi "İnsan başıboş, sorumsuz bırakılacağını mı sanır?" ayetine atıfta bulunarak, insanın yeryüzünde başı boş kalacak bir varlık olmadığını, zamanın boş işlerle heba edilemeyecek kadar kıymetli olduğunu söyler.

Modern çağın dört bir yanımızı kuşattığı bu çağda bu ilkelere uyabilmek bizim için çok önemlidir. Çünkü karmaşık görünmemize rağmen basit canlılarız. Hepimizin içinde sevgi var. Ancak bu sevgiyi bazı insanlar kendi içlerinde bastırarak nefrete dönüştürmekte ve içinde yaşadığımız dünyaya, hayvanlara ve insanlara zararlar verebilmektedir. Şunu hiç unutmayın ki aklı ve kalbini ikisini de bir arada kullanamayan insan ilkönce kendine ihanet etmektedir. Kendi menfaati uğruna her şeyi yok sayan insanların eninde sonunda varacağı yer hüsrandır. Çünkü insan içinde yaşadığı hayatı, çevresini ve kendini daha da geliştirmek için büyük bir çaba içinde olmak zorundadır. Şunu hiç unutmayalım ki insan bir mücadeledir. Kendi gerçek gücümüzün farkına varmak ve doğruları savunup yanlışlara karşı dimdik durabilmek için acilen kendimizi tanımaya başlamalıyız...

*“Çok konuşanı
az dinlemek
lazım.”*

Aristoteles ve Farabi

Eski Yunan felsefesinde mutluluk hayatın temel amacıdır. İnsan mutluluk için çabalar, mutluluğu kazanmak için her şeyden soyutlanıp kendisiyle bütünleşir. Aristoteles'e göre mutluluk bir haz hali değildir. Sadece zevk üzerine kurulan bir mutluluk anlayışının içerisinde olan insanların hayvanlardan aşağı kalır bir yanının olmadıklarını söyler. Aristoteles mutluluğun kazanımının ilk olarak insanın ne yapmak istediği ile ilintili olduğunu söyleyerek, şu soruyu kendimize sormamızı ister: "Nasıl yaşamalıyız?" Bu sorunun cevabı ile yola çıkan insan, ne yapacağını bilen bir insandır. Ve ne yapacağını bilen bir insan da mutlu bir insandır.

Eski Yunan felsefesinde mutluluğu madde ile ilişkilendiren filozofların sayısı da bir hayli fazlaydı. O dönemlerde mutluluk eğlence ve etkinlik üzerine kurulan bir tanımken zaman geçtikçe mutluluğun arayış

yöntemleri de değişti. Aristoteles'in en önemli öğren-cilerinden biri olan Eudemos mutluluğu farklı bir açı-dan ele alarak, "Tanrı ve mutluluk" fikrini ortaya atarak "Tanrı en mutlu varlıktır, öyleyse ona tabi olan da en mutlu insandır" dedi. Eudemos'un bu çıkışından sonra mutluluk diğer filozoflar tarafından da farklı şekillerde ele alınmaya başlandı. Özellikle Eudemos'un Aristoteles'in çalışmalarını en anlaşılabilir biçime getirmek için çalışması ve diğer filozoflarla bunu paylaşması Eude-mos'u o dönemin en önemli filozoflarından biri haline getirmişti. Özellikle Aristoteles'in mutluluk tanımını en anlaşılabilir hale getirmek için çalışan da Eudemos'tu. Ancak Aristoteles'i en anlaşılabilir hale getirecek olan ve Aristoteles'i öğreten olarak tanınacak olan isim de Farabi olacaktı...

Farabi ne yaptı?

Farabi fiziği metafizikle ilişkilendirip Aristoteles'in madde ve suret kavramını tam manada açıklayan filozof olmuştur.

Bu düşünceye göre evren ve maddenin özünü hava, su, ateş ve toprak oluşturmuştur.

Bu maddeler kaynaşarak ve birleşerek evreni oluşturur.